

94900422-0	01/08/2025	ישראל היום!	השבוע	עמוד 31	1	27.75x35.26
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

התנתקות, לא רק גירוש :

דור אידר

התנתקות, לא רק גירוש

הרצון לברוח מחבלי המולדת העתיקים נובע מהרצון להתנתק ממה שמסמנים "הכיבוש" והחשש הדמוגרפי בזהותנו. וכבר מובטח לנו שמי בורח מזהותו - היא תרדוף אחריו ותפגיעו, לעיתים באכזריות

"הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים" (הרצל). עזה בציור של הצייר הבריטי דיוויד רוברטס, 21 במארס 1839

כתבתי ב"מקור ראשון", העיתון היחיד שהיה אז למחנה המתנגדים: "חורבנו של גוש קטיף נעוץ בזיהוי ההתיישבות מעבר לקו הירוק עם מכלול הערכים שישראל הראשונה, הסמיי-ליברלית, ביקשה להרחיק זה כמה דורות. משום כך, זיהויים ואיתורם של מנגנוני השיח המרכזי והממשטרי חיוניים להתפתחות הפוליטית והתרבותית של המחנה השמרני. שחרור התודעה המשווערת זה יותר ממאה שנה, קשת לגיטימציה קיומית ממי שנתפסים כאדוני התרבות, הוא תנאי בסיסי להצמחתה של תרבות אלטרנטיבית שאינה חוששת לגעת בחומרי העומק הדתיים והעממיים ואינה לוקה ביורופוביה. החורבן יכול להוות מוקד צמיחה עבור המחנה כולו, תוך הצבת יעדים אסטרטגיים ארוכי טווח לא רק בפוליטיקה אלא גם במוקדי התרבות הישראלית".

ההתנתקות מחבלי הארץ הדרומיים שלנו היתה אמורה להיות המבוא והפתח להתנתקות הגדולה יותר: מלב הארץ, גב ההר, כולל ירושלים העתיקה, ואם אפשר, גם מהכותל ומהר הבית. מתנגדי המהלך מכנים אותו מאז "הגירוש", כדי להמחיש את האכזריות והניכור שליוו את האירוע. אבל המונח "התנתקות" נכון יותר, מכיוון שבסמוי הוא הסגיר את עומק המשמעות של המהלך הרה האסון הזה: ניסיון להתנתק מהמסומן העומד מאחורי חבלי הארץ הללו: אלוהי ישראל או הזהות היהודית.

וכבר למדנו מההיסטוריה הארוכה שלנו, שמי שבורח מזהותו - מובטח לו שתדרוף אחריו ותפגיע אותו ללא הכנה, לעיתים אף תכפה עצמה עליו באכזריות, כפי שאירע ב־7 באוקטובר, שבאופן די מצמרר נפל בדיוק על החג הסמלי ביותר לשאלת הזהות העִיתקה: שמחת תורה. ●

לא קיבלה את הלגיטימציה של ישראל הראשונה. אף שהחלוצים בגב ההר נאחזו ברגמי האב שביקשו לחקות (חניתה ונהלל), דינם נחרץ לעקירה עוד בראשיתם.

למלחמה הכללית-קשורתית בחלוצי גב ההר יש אפוא מהלכים תרבותיים עמוקים, שכן עם תחילת ההתיישבות החדשה מעבר לקו הירוק, לראשונה בתולדות התנועה הציונית, ובכלל במהפכה התרבותית של 250 השנים האחרונות, יצא היהודי הדתי מן המסגרת שהועידו לו מובילי המה־לך הציוני, וביקש להיכנס לקטר הרכבת. יהודי דתי בקטר הרכבת הציונית פירושו השבת התיאולוגיה אל ההיסטוריה - הפוך מהמהלך המרכזי שסילק את האלוהים על סך מרכיביו מן הדיון האקטואלי, וביקש להותיר את ההיסטוריה והפוליטיקה לחשבונות הרציונליים ה"גלויים" בלבד ולא לשום זרם מעמקים בלתי נשלט (ראו השימוש האינפלציוני בכינוי "משיח" ככינוי גנאי ליריבים הפוליטיים, וצווחות האזעקה מפני כל חובש כיפה במוקדי השלטון).

עיקר הרצון להתנתק מחבלי הארץ המשמעותיים ביותר לא נבע מהחשש הדמוגרפי או מ"הכיבוש", אלא ממה שעמד ביסוד השיבה אל הארץ, מה שהרצל הגדיר ברא־שית ההרפתקה הציונית במילותיו: "הציונות היא שיבה אל היהדות עוד לפני השיבה אל ארץ היהודים". "היהדות" בפי הרצל היתה מושג אמורפי לא ברור: עכשיו, עם כיבוש חבלי הארץ התנ"כיים, לבש המושג הזה את פניו של אלוהי ישראל, שנוכחור תו הסמלית איימה על חלק ניכר מהעילית המובילה של המדינה הצעירה. בעיניהם, היה זה כמו אב מתעלל שהושם בכלא, והנה לאחר שנים רבות נודע לילדים שהוא שב הביתה. בערב תשעה באב תשס"ה, רגע לפני ביצוע המהלך האסוני

היכן נעוץ שורש הנסיגות והרצון להיפטר מחבלי הארץ המשמעותיים ביותר בהיסטוריה שלנו, אלה שבעבורם שבנו ארצה אחרי גלות כה ארוכה? הבלשן השוויצרי פרדיננד דה סוסיר דיבר על מילים ודברים כעל מסמן ומסומן. המילה ספר (מסמן) מייצגת במציאות אובייקט (מסומן). בעברית, שפת העתיקים, המילים הן קצות קרחון של תופעות תרבותיות עצומות. ארץ, אדמה, ציון, ישראל, שילה, בית אל, חברון וכדומה, ועל כולם - ירושלים, לא סימנו רק מקומות גיאוגרפיים, אלא בעיקר מסומנים תרבותיים ורוחניים כבירי ערך בזהות ההיסטורית העמוקה של העם. כך, די היה אפילו בזכרה של ירושלים להחזיק אותנו בחיים במשך כ־1,800 שנה, ללא ארץ וללא גישה לעיר הנצח שלנו.

בראשית המהפכה של העידן החדש בתולדות עמנו בוצע הניסוי החברתי הגדול ביותר: העילית היהודית, שעד אז איישה את ההנהגה הרבנית, מרדה בסדר הקיים ויצאה מהשורה. הצעירים הביטו סביבם וראו את בני גילם שלווים ובטוחים, או לכל הפחות בעלי זכויות לאומיות, במיוחד לנוכח אביב העמים באמצע המאה ה־19, ורצו דבר דומה גם לעצמם. הם האשימו את הממסד הדתי בקיבעון ההיסטורי ובמצב החברתי, הכלכלי והמדיני השפל של העם, ופעלו לסלקו מעליהם. במובנים עמוקים, מה שבוצע בסוף המאה ה־18 ובמהלך המאה ה־19 היה "רצח אב", כפי שפיתח זאת מאוחר יותר אחר מב־ניו המוכשרים של העם, אבי הפסיכואנליזה המודרנית, זיגמונד פרויד. העילית היהודית סילקה את מה שנחשב עד אז לעילת הקיום (raison d'être) של העם: האלוהים, אותו אב קרמון שב־משך אלפי שנים עמד בראש המשפחה היהודית. יחד איתו סולקו גם מושגי ערך נוספים שהיו קשורים בו: תורה, מצוות, מנהגים, אמונות ושלל נושאים שהגדירו את היהודי, במיוחד בשנות הג־לות הארוכות. זה היה ניסוי מסוכן, מפני שללא המסגרת הדתית מה יכול היה להחזיק אותנו בחיים כעם, בזמן שלא היו לנו ארץ ושפה והיינו מפורזים בארבע כנפות תבל?

הפסיכואנליטיקאית (יהודייה אף היא) מרגרט מאהלר פיתחה את תיאוריית הספרציה-אינדיבידואציה, של־פיה הילד נפרד מהוריו (בתחילה מאמו) לצורך גיבוש האישיות העצמאית שלו. אם נשתמש במנגנון הזה כר־י מוי לאומי, הרי מה שעשה אותו אוונגרד חברתי ופוליטי בתוכנו היה ניתוק מחבול הטבור של הזהות היהודית הדתית, לצורך גיבוש האישיות הלאומית העצמאית. וזה הצליח. מדינת ישראל הוקמה על ברכי המרד הקדוש. לא במקרה הוזכר אלוהי ישראל רק ברמז במגילת העצמאות ("צור ישראל"), שחלקים מהחברה רואים בה עד היום את הכרזת העצמאות מהזהות הדתית של העם (ראו בהרחבה במאמרי "אם כל ההתנתקות", שניתח את ההתנתקות בפרספ־קטיבה הפסיכואנליטית הוואת עוד בקיץ 2005. זמין ברשת).

מלחמת ששת הימים היתה תאונה היסטורית לא מתו־כננת. המפגש הבלתי אמצעי עם ערש ההיסטוריה היהודית חשף באופן בלתי מבוקר את המוני העם לשי־בתו של המורחק המטאפיזי. צאצאי האוונגרד הסר־ציאליסטי שהתנתקו הרבה קודם, זיהו את המסומן האולטימטיבי מאחורי חבלי הארץ החדשים: אלוהי ישראל. בתחילה זיהו את הסכנה מעטים בקרב שומרי הסף, אולם אט־אט הצטרף אליהם כל המסדר. האמת ניתנה להיאמר: ההתיישבות בחבלי הארץ החדשים

"גירוש" ממחיש את האכזריות והניכור שליוו את האירוע. אבל "התנתקות" נכון יותר, מכיוון שבסמוי הסגיר המונח את עומק המשמעות של המהלך האסוני: ניסיון להתנתק מהמסומן העומד מאחורי חבלי הארץ הללו: אלוהי ישראל